

בענין יום ראשון ואחרון של פסח שחל בשבת - שיעור 904

I. לא גזרינן שלא לאכול מצה בליל פסח שחל בשבת גזירה שמא יעבירנה ד' אמות כלולב ושופר ומגילה (א) משום שבליילה אין דרך לצאת (ב) דאין באכילת מצה חסרון בבקיאיות (ג) דשיעור הוצאה הוה גרוגרות וכזית חשיב חצי שיעור (ד) דאם צריך להתלמד לא ידחה ללילה שכבר צריך לקיימה (ספר פסח שחל בשבת דף ק"י)

II. אם רשאי לומר מעין שבע - עיין בספר נהר שלום (דף ל"ח) דכיון שהזכרה בתלמוד (שבת כ"ד:) ולא חילקו בין פסח לשאר יו"ט צריך לאומרה אמנם השו"ע פסק דאין אומרים (תפ"ז - ח) וספק ברכות להקל

III. פסח שחל להיות בשבת

(א) הסרת שעוה או כוס פלאסטיק מהפמוט של מנורה ביום טוב יש להתיר לנקות את הפמוט בסכין משעוה כדי להניח נר חדש ביום טוב משום דרובו המתירים עיין בשו"ת באר משה (ח - ק"ל) ושש"כ (י"ג - סעיף מ"ג) ושכן היה בחי"א (כלל ז"ג - ז) וכן דעת המ"ב והט"ז ופמ"ג הנ"ל וגם יש להצטרף דעת הגרע"א (זהערות לט"ז סק"ז הגדפס דפי השו"ע - דסוס"י ת"ק) דהדלקת נרות חשיב לצורך אוכל נפש ולצורך אוכל נפש הותר טלטול מוקצה (תק"ט - ז) ועיין בשיעור 154

(ב) הזמירות קודם קידוש - בליל פסח לא יאמרהו משום שמצוה למהר ולקדש מיד (ויגד משה י"ג - ז) ועיין במנהגים שבסוף שו"ע הרב שאומרים בלחש ונחלקו המנהגים גם בכל יום טוב שחל בשבת אם אומרים או לא

(ג) שכח להכין החרוסת מבע"י בפסח שחל בשבת (א) יתן היין תחלה ואח"כ החרוסת (ב) יתן יין הרבה שתהיה בלילתו רכה (ג) יערבנו באצבעו ולא בכף (ד) צריך לחתוך הפירות לחתיכות גדולות קצת מהרגיל (ה) ויכינו סמוך לסעודה (מ"ב שכ"א - ס"ח) וביום טוב אין צריך כל זה רק שינוי קצת (על השלחן) מ"ב (תק"ד - סקי"ט)

(ד) שכח להכין מי מלח בע"ש צריך להקפיד לעשותו פחות מב' שלישי מלח ושליש מים ורק מעט (מ"ב תע"ג - סקכ"ח)

(ה) לא צלאה הזרוע מבעוד יום והיא אינה מבושלת הרי היא מוקצה לפי שאינה ראויה לאכילה (שש"כ י"ח - הערה כ) וע"ע במ"ב ש"ח - סקכ"ח

(ו) זמן אכילת סעודה שלישית - רצוי להתפלל מנחה גדולה קודם ואח"כ אוכל סעודה שלישית (מ"ב תע"א - סקט"ז) והובא זה בשם המג"א (תקט"ט - סק"ח) וכ"כ השו"ע הרב (סעיף ז) והכף החיים (סקי"ד) אמנם בבה"ל (תקט"ט - ח ד"ה "זעירי"ט") כתב שאין דין זה ברור וכ"כ המהרש"ם בדעת תורה (סק"ח) דדוקא שחל ערב פסח בשבת דממהרין לאכול דאסור לאכול סעודה ג' כשאר שבת שחל בעירי"ט אבל אם חל שבת ביו"ט א' דמצות ג' סעודות בשבת לכמה פוסקים מן התורה ויו"ט ב' דרבנן אין לדחות מצוה של תורה בשביל כך. ואין לו להימנע מאכילת סעודת ג' פת כביצה ולא יקל לאכול רק מיני תרגימא (שו"ע ר"ס - ה הביא ד' שיטות בזה ע"ש) ועיין בערוך השלחן (ר"ס - ז"י) "שחלילה להקל שלא לאכול פת לסעודה שלישית ועבירה גדולה ביד המקילים בזה ויש להזהיר על זה מאד מאד ואין היתר כי אם לחולה והמזלזלים בסעודה שלישית עתידים ליתן את הדין"

(ז) לאלו הסוברים שנשים לא יבדילו לעצמן מ"מ בליל הסדר להנוהגים שהנשים מקדשות לעצמן יכולות לומר גם ברכת ההבדלה כי נעשית ההבדלה טפילה לקידוש כמו שמבדילים על הפת במוצ"ש שחל בו יום טוב (שו"ת באר משה ו - סימן קל"ו) ויש מחלוקת אם אומרות ברכת בורא מאורי האש (בה"ל ר"ס ד"ה "לא יבדילו") וע"ע באג"מ (ח"מ ז - דף ר"ס)

(ח) להדביק שני נרות לעשותם אבוקה לצורך ברכת האש יש מחמירים עיין במנהגי חב"ד שבסוף שו"ע הרב (דף ל"ז) ועיין בספר יום טוב שני כהלכתו הובא בשם הרב ש.ז. אויערבך שיש איסור כיבוי ע"י טפטוף השעוה אבל צ"ע למה מותר להדליק נר ע"י הטיית נר דולק איליו וצריך לומר דאף שהוא פסיק רישא שינטוף מ"מ כיון שאין כוונתו למהר

כיבויו מותר והוא הדין בנדון דידן וגם הובא דעת הגרי"ש אלישיב שאסור משום חשש ממחוק ועיין בשו"ת באר משה (ד - כ"ט) שהביא הגאון רע"א בהגהות על יו"ד (י"ח) דב' נרות אפילו אינם דבוקים מקרי אבוקה לענין שחיטה בלילה ולענין הבדלה וע"ע במג"א (נ"ח - ז)

ט) אם חל יו"ט במוצאי שבת לא ילבש בגדי יו"ט בשבת סמוך לחשיכה משום הכנה אלא או ילבש מבע"י ויכוין גם לכבוד שבת או שלא ילבשם עד שיהיה לילה ודאי (כף החיים תקכ"ט - סק"ג) ועיין בשו"ע (תקכ"ט - ה) דבגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת משום שביו"ט נוסף מצות שמחה ויש נוהגים בער"פ ללבוש בגדי יו"ט מחצות היום שהוא זמן הקרבת הפסח

IV. לבשל קניידליך בשביעי של פסח שחל ביום ו' לצורך שבת אם הניח עירוב תבשילין (אם אומרים הואיל על דבר שאסור באכילה ואם הואיל תלוי בדין מתוך)

א) עיין בספר בן איש חי (פרשת זו סקמ"ח) דמי שנזהר מלאכול קטניות בפסח אסור לו לבשלן בחג בשביל מי שאינו נזהר בהן ומקורו מהא דסימן תקכ"ז - כ ברמ"א ובמ"ב סקס"ה שמי שמתענה ביום טוב אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום ולצורך שבת אסור אפילו הניח עירוב תבשילין דהוי כמי שלא הניח עירוב שאינו מבשל לאחרים ועיין בשו"ת חתם סופר (ט"ט) שדעת חמיו הגרע"א להתיר לבשל פירות יבישים בז' של פסח לצורך אחרון של פסח שהוא שבת משום דחולה שאין בה סכנה שכיח ואמרינן הואיל אבל הוא חולק על דבריו כי אף אם נאמר דחולה שאין בו סכנה שכיח מ"מ אינו שכיח שיאכל דוקא פירות יבישים ורוב הפוסקים חולקים על הגרע"א ואוסרים פירות יבישים וגם קטניות. משמע מכל זה דלא אמרינן הואיל על דבר שחל בו איסור

ב) עיין בשו"ת האלף לך שלמה (שמ"ג) שכתב שמתענה שאני כיון דאסור לו לבשל לעצמו והוא איסור כלליות לא שייך לומר מתוך אבל בנידון דידן כיון דשאר דברים מותר לו לבשל לעצמו אע"ג דהקניידליך אינם ראויים לו היום מ"מ אי מיקלעי אורחים חזיא להו ומשמע דהדין דהואיל תלוי בדין מתוך (רשב"א שנת ל"ט: ד"ה "הא דתקן") וממילא הוא הדין קטניות ופירות יבישים מותר משום הואיל (עיין תס"ז - ח) ועיין באחרונים דדבר שאסור משום חומרא מותר לבשל ביו"ט (מג"א ומ"ב)

ג) ויש מתירים מצה שרויה או קניידליך ואוסרים קטניות ופירות יבישים דכיון שהמנהג לאסור אכילתן הוא מדינא עפ"י הראשונים לא אמרינן הואיל (דעת תורה תקכ"ז - ה) ועוד כיון שלהנהגים איסור אסור כדבר מדינא ולא מחמת חומרא בעלמא (חזו"א מ"ט - סקט"ז) ועוד יש לחשוש שמא יבואו לאכול מהם אגב העיסוק בהם (שו"ת הלכות קטנות ח - קי"ח) אבל מצה שרויה וקניידליך או מצה שאינה שמורה שאינו אלא חומרא בעלמא ואף בין האשכנזים יש הנהגים לאוכלם בפסח ולכן אין איסור בשביעי של פסח לצורך שבת אם יש ע"ת וע"ע במועדים וזמנים (ז - קט"ו) דאסור דחייש דילמא אתי למיכל מינה בשביעי של פסח

ד) למעשה יש להתיר הקניידליך שרובו המתירים ועיין בשער הציון (תקכ"ז - סקט"ו) שהביא כמה פוסקים שחולקין גם על הדין דמתענה של הרמ"א שדומה יותר למי ששבע ואינו יכול לאכול דאומרים הואיל משא"כ למי שלא עירב מעיו"ט דהתם כיון שלא עירב איסור יו"ט חל עליו ועוד שאין זה רק איסור פרטיות ואומרים מתוך וגם כן הואיל ועוד אפילו אין אומרים הואיל על איסור פרטיות אבל על חומרא בעלמא אומרים הואיל

V. אם העירוב תבשילין מועיל דוקא לתקן צרכי סעודה לצורך מחר

א) עיין במג"א (תקכ"ח - סק"ז) דאין הע"ת מתיר אלא צרכי הסעודה (כשם הר"ן) ולכן לפי זה יש לאסור להביא המחזורים לבית הכנסת וקיפול טלית מיו"ט לשבת וכן משמע ממ"ב (סק"ג) ושע"ת (תרס"ז - ח) כתב שאסור להכין ביו"ט את הספר תורה לקריאה לצורך שבת (בשם המחזיק ברכה) וכן כתב הרמ"א דאפילו אם הניח עירוב תבשילין אין מערבין לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין ביום טוב שחל ביום ו'

ב) עיין בהג"ה לרעק"א (סימן תקכ"ח תרס"ז) שמותר להכין ביו"ט הס"ת לקריאת שבת וכן הביא השע"ת (סימן תק"ח) בשם הנודע ביהודה שמותר להכין המקוה ביו"ט לצורך טבילה בשבת על סמך העירוב תבשילין ועיין באליהו רבה (סימן ש"ז - סק"ח) בשם המהרש"ל דע"ת מועיל להתיר קיפול בגדים מיו"ט לשבת ועיין בהגהות הגרע"א (סימן ש"ז על המג"א - סק"ו) שמתיר לעשות כל דברים שאיסורם משום טירחא והכנה ואין בהם משום מלאכה ממש מיום טוב לשבת אפילו בלא

ע"ת דאין צרכי שבת נעשה ביום טוב רק במלאכות גמורות ולא בדברים שאיסורם משום טירחא

VI. הדחת כלים בשבת לשבת

- (א) מדיחים כלים לצורך שבת כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול (שנת ק"ח: שכ"ג - ו) ומ"מ אם יש לו כלים בריוח אינו נכון להדיח כלל בשבת (ערוך השלחן שכ"ג - ז) ויש חולקים (פסקי תשובה שכ"ג - ח) וספר הלכות שבת בשם הרב משה זק (15) ועיין בשו"ת מהרש"ג (ס"ח) ושו"ת ציץ אליעזר (י"ד - ל"ז) דכמו שמותר להציע המטות משום כבוד הבית אפילו אין משתמשין בו בשבת כ"כ מותר הדחת כלים משום כבוד וניקוי הבית
- (ב) מדיחים עשר כוסות אפילו א"צ אלא לאחת (מ"ב שכ"ג - כ"ו בשם התוספתא סוף פרק י"ג) וה"ה כל מיני כלים אם צריך לאחד מהם מותר להדחות הרבה (קצות השלחן קמ"ג - סק"ל) ויש חולקים (שו"ת משנה הלכות ו - פ) ועיין בשו"ת מחזה אליהו (ס"ז)
- (ג) מותר לצוות לנכרי לרחצם כיון דאין האיסור משום מתקן כמו שכתב הרמב"ם (כ"ג - ז) אלא משום טירחא כמו שהגיה עליו הראב"ד וזה לא שייך רק בישראל ואם עושה אדעתיה דנפשיה שרי לכ"ע (תשובות והנהגות ח - רכ"ג) ועיין שם במגיד משנה דהרמב"ם סבר כהראב"ד

VII. לבאר שיטת החתם סופר (מנהגי חת"ס י - י"ז) ועוד פוסקים שרק הבעל הבית

מברך המוציא והמסובין יוצאין בברכתו אבל כל אחד ואחד מברך על אכילת מצה

- (א) עיין בשו"ת להורות נתן (ו - כ"ח) שהביא קשיא זן בשם שו"ת משנה שכיר (ק"ג) ותירץ דכיון דאין יכול להוציא חבירו בגוף המעשה באכילת מצה ממילא ליכא דין דברוב עם הדרת מלך לענין שהאחד יוציא את חבירו כ"כ השו"ע (ח - ה) דשלשה מתעטפין בטלית כאחת יותר טוב דכולם מברכים וכן משמע מהשו"ע (י"ד י"ט - ג) דשנים שוחטין שני בעלי חיים דטוב יותר שכל אחד מברך לעצמו וכן בברכה על ספירת העומר (תפ"ט - ח) ועיין ברש"י (קידושין מ"ח: ד"ה מלוה זו יותר מצשלוחו) שכתב דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי ובתוס' ר"י הזקן (שס) כתב כל מצוה שמוטלת עליו ועשה בגופו ולא ע"י שליח והוא מצוה טפי מלענות אמן ועוד צריך לחנך בני הבית שיאמרו בעצמם את הברכות ולא דמי לנר הבדלה דאחד מברך לכולם (ר"ח - י"ד) וכן במגילה ובשופר שאחד יקרא לכולם משום ברוב עם (מג"ח קס"ח - סק"ח ותרפ"ט - סק"י) דשאני התם דכל המצוה נעשית על ידי היחיד המוציא את הרבים עדיף שהיחיד יוציא את הרבים ידי חובתם דעי"ז נעשית המצוה דרבים משא"כ באכילת מצה וציצית דאין האחד יכול להוציא חבירו בגוף המצוה אמנם בברכת הנהנין שכל עיקר המצוה אינה אלא עצם הברכה ולא האכילה בזה ודאי דעדיף שאחד יוציא את הרבים ידי חובתם (כמו בהמוציא) כיון דהמצוה דהיינו הברכה נעשית באופן שהיחיד מוציא את הרבים ואיכא ברוב עם הדרת מלך וכ"כ הכסף משנה (נרכות ח - י"ג) בשם הרמ"ך דבברכת הנהנין עדיף כשאחד מברך לכולם משום ברוב עם הדרת מלך ולכן בהמוציא יוציא בברכת הבעל הבית אבל באכילת מצה כל אחד ואחד מברך על אכילת מצה
- (ב) מטעם הנ"ל המסובין יוצאין בשמיעת הקידוש מבעל הבית (קול זודי 31) אבל על הג' כוסות מברכים לעצמם וגם על המרור מברכים לעצמם ולענין כרפס יש דעות בין הפוסקים בחזון עובדיה (חלק שני זק קל"ט קמ"ח) כתב אבל נכון יותר שהגדול שבהם יברך ויכוין לפטור את כולם משום ברוב עם (נרכות נ"ג) אבל מנהגינו כהרמ"א (רי"ג - ח) דאין אומרים ברוב עם חוץ בלחם וביין ולא שאר דברים

- (ג) ויש מחלקים בין ברכות ארוכות דקשה לכוין לבו משא"כ ברכות קצרות ועוד עיין במג"א (תרי"ט - סק"ג) שעכשיו ע"פ רוב אין הש"ץ מכוין להוציא י"ח אפילו בברכה קצרה כמו ברכת השחר וברכת שהחינו בליל יוה"כ ודוקא בהכרח סמכנין על הש"ץ וכ"ש בכל בית לסמוך על גדול הבית איברא עיין בספר שלחן גבוה (תע"ג - סק"ח) שהביא דעת המנהיג ושו"ת הרשד"ם דאחר שכבר שמע הברכה מתחלה ועד סוף מפי המברך כמו ברכת השחר אין אדם רשאי להחמיר ולברך בעצמו ומנהג בורות לעשות כן ועיין עוד בחזון עובדיה על ההגדה (דף ק"ט) דכיון שהשומעים לא כיונו לצאת מותר וכמ"ש הר"ן (ר"ה נ"ח): לענין הבדלה בביהכ"נ